

Teorie i praktyki genderowe w słowiańskich tekstach kultury. Innowacje – Inspiracje – Interpretacje

W jedenastym numerze „Poznańskich Studiów Sławistycznych”, który powierzamy uwadze Czytelników, proponujemy namysł nad aktualnymi teoriami i praktykami badań genderowych w słowiańskim obszarze kulturowym. W zamyśle numer miał się stać pogłębioną refleksją nad tym, czy i w jakim stopniu po ćwierćwieczu obecności badań nad płcią społeczno-kulturową, z różnym zresztą nasileniem w różnych przestrzeniach Słowiańszczyzny, jest obecnie możliwe poluzowanie hegemonicznych wpływów teorii zachodnich, które towarzyszyły tym badaniom w pierwszej fazie rozwoju. Był to okres czerpania inspiracji teoretycznej wypracowanej przez Pierwszy Świat (głównie w obrębie tradycji anglo-amerykańskiej oraz francuskiej), który charakteryzował się przekonaniem o monolitycznym oraz uniwersalnym charakterze badań feministycznych i genderowych. Przygotowując ten numer tematyczny, chcieliśmy sprawdzić, czy w tzw. Drugim Świecie (czyli krajach doświadczonych komunizmem) nastąpiła faza re-wizji pozycji teoretycznych, skutkująca mocniejszym poczuciem własnej sprawczości i intensywniejszym procesem budowania w sposób performatywny metodologii praktycznej „od dołu”, jak postulowała Ewa Domańska (2010: 44–45). Byłyby to efekt analiz własnego materiału badawczego Słowiańszczyzny, odmiennego od tego, nad którym pracują zachodni badacze. Materiał ten (u)kształtował się nie tylko pod wpływem specyficznych doświadczeń realnego socjalizmu, ale był na dodatek, w jeszcze odleglejszej przeszłości, naznaczony w większości przypadków brakiem własnej państwowości i poddany kolonialnym zapędom dawnych imperiów (wyjątek stanowi tu jedynie Rosja). Czy w 2016 roku, w okresie postępującej globalizacji, akademickie ośrodki krajów słowiańskich (często zdających sobie sprawę ze swej marginalnej pozycji półperyferii) są w stanie się zdystansować i krytycznie odnieść do

swoich wcześniejszych fascynacji symbolicznym kapitałem zachodniego centrum, które nadawało prestiż badawczy określonym teoriom? Czy ma miejsce refleksja będąca wypadkową niezgody na receptywność i czy idzie za nią praktyka tworzenia koncepcji teoretycznych na podstawie analizy własnego materiału? W jakiej fazie w badaniach genderowych słowiańskich kultur literackich znajdujemy się obecnie? Co nas szczególnie interesuje w tych analizach? Jakie luki lub zaniechania jeszcze uzupełniamy? Teksty zamieszczone w niniejszym tomie próbują dać odpowiedź na te i wiele innych pytań.

Badania genderowe, obejmujące refleksją społeczno-kulturowe konstrukcje kobiecości i męskości, pojawiły się w Europie Zachodniej i Ameryce Północnej na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. Prowadziło to do uważnego odczytywania sytuacji społeczno-politycznej z uwzględnieniem charakteru norm wyznaczonych płciom. Natomiast w krajach słowiańskich, które aż do przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych doświadczały komunizmu, zainteresowanie teoriami genderowymi na dobre rozpoczęło się dopiero w ostatniej dekadzie XX wieku¹. Nastąpił wówczas w Rosji, Polsce, Czechach, Bułgarii, na Ukrainie, Białorusi, Słowacji oraz w krajach postjugosłowiańskich (tu sytuacja była bardziej złożona ze względu na wojnę 1991–1995 i towarzyszący jej rozpad federacji na państwa narodowe) etap intensywnego czerpania impulsów z Zachodu. Warunki dla rozprzestrzeniania się nowych metodologii dotyczących płci kulturowej były sprzyjające w okresie przejściowym, w czasie względnego chaosu ustrojowej transformacji, a także reorganizowania się czy wręcz tworzenia nowego pola kulturowego i akademickiego. Dokonał się wówczas transfer teorii z anglosaskiego i po części romańskiego (głównie francuskojęzycznego) Zachodu na słowiański Wschód. Kraje słowiańskie, wyzwolone z politycznych ograniczeń systemu państwowego socjalizmu, odkryły możliwości dla rozwoju myśli genderowej w Europie Środkowej, Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Zachód zaś dostrzegł nowy kierunek dla wzmożonego przekazu intelektualnego czy też, jak chcą niektórzy, dla intelektualnej kolonizacji. To

---

¹ Wyjątek pod tym względem stanowi Jugosławia. Przepływ teorii genderowych z Zachodu, zwłaszcza ustaleń francuskiej szkoły *écriture féminine*, nastąpił tam już w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. Pisz o tym szczegółowo Svetlana Slapšak (cf. Slapšak 2005: 137–175).

obopólne zainteresowanie i otwarcie po latach izolacji wprowadziło rzecz jasna powiew świeżości i rozpoczęło etap zachłyśnięcia się importowanymi teoriami i ich potencjałem badawczym. Proces rozwoju badań postępuje jednak w sposób dynamiczny i zmienia z biegiem czasu i wydarzeń swoje oblicze oraz kształt w rytmie pokoleniowym, a często nawet w rytmie dekad. Zamierzeniem niniejszego numeru jest wpisanie się w ciąg aktualizowania i diagnozowania kolejnego etapu rozwoju slawistycznych badań genderowych.

Dwadzieścia lat temu w USA pojawiła się pierwsza próba podsumowania genderowych badań slawistycznych. Pamela Chester i Sibelan Forrester, amerykańskie redaktorki pionierskiej monografii *Engendering Slavic Literatures* (Gender w literaturach słowiańskich, Chester, Forrester 1996), postawiły prawdziwą wówczas tezę, że badania genderowe i ruchy feministyczne na terenach słowiańskich rozwinęły się pod wpływem teorii zachodnich. Pomimo że już wówczas autorki te przestrzegały przed zjawiskiem intelektualnego imperializmu, ukrytego w zachodniej perspektywie badawczej eksportowanej na słowiański Wschód, same jej uległy i w sposób niezamierzony nakreśliły kolonialną mapę slawistycznych badań genderowych. Orzekły bowiem, że większość słowiańskojęzycznych teoretyczek i teoretyków zainteresowanych badaniem płci kulturowej wyszkoliło się najpierw na zachodnich uniwersytetach lub pod wpływem przekładów fundamentalnych dla teorii genderowych tekstów teoretycznych i przeniosło później tamtejsze praktyki badawcze na grunt lokalny. Tak zapewne zdarzało się w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Wiek XXI przyniósł jednak sporo zmian, a przy tym i wątpliwości. Pojawiła się zatem konieczność niezbędnych korekt tego punktu widzenia.

Swoistą odpowiedzią na tak sformułowane podejście był zredagowany dekadę później przez Ewę Kraskowską tom *Literatury słowiańskie po roku 1989. Nowe zjawiska, tendencje, perspektywy. Feminizm* (Kraskowska 2005). Międzynarodowe grono badaczek i badaczy, tym razem wyłącznie z krajów słowiańskich, przedstawiło najważniejsze tendencje w rozumieniu oraz rozwijaniu dyskursów feministycznych i genderowych na terenach zachodniej, wschodniej i południowej Słowiańszczyzny w okresie postkomunistycznym. Pokazano wówczas, że zarzut importowego charakteru dyskursów feministycznych i genderowych powoli się dezaktualizuje i niuansuje. Do podobnych wniosków dotyczących konieczności

deuniwersalizowania teorii badań płci kulturowej doszły redaktorki tomu *Gender and Identity. Theories from and/or on Southeastern Europe* (Slapšak, Blagojević, Kolozova 2006, Gender i tożsamość. Teorie z i/lub na temat Europy Południowo-Wschodniej). Svetlana Slapšak, Jelizaveta Blagojević i Katarina Kolozova zgromadziły międzynarodowy zespół badawczy, który podjął próbę uwolnienia badań genderowych od przemożnego oddziaływania zwłaszcza anglo-amerykańskiego paradygmatu i wyprowadził swoje teorie tożsamościowe z heterogenicznego materiału licznych kultur bałkańskich.

Te wszystkie zjawiska dały impuls do przygotowania niniejszego numeru. Dwadzieścia lat po ukazaniu się studium Chester i Forrester oraz dziesięć lat po opublikowaniu tomu Kraskowskiej analizujemy sytuację badań genderowych w slawistyce w kolejnej dekadzie, by sprawdzić, jakie nastąpiły transformacje, zmiany, uzupełnienia, relokacje problemów i czy dochodzi do coraz większej autonomizacji i (g)lokalizacji teorii. W niniejszym numerze znalazły się teksty ponad dwudziestu wybitnych specjalistek i specjalistów posługujących się od lat metodologią opartą na kategoriach gender oraz krytyce feministycznej i stosujących je do badań literaturoznawczych, teatrologicznych, kulturoznawczych, socjologicznych czy etnograficznych. Oprócz tekstów slawistów z Polski znalazły się też analizy badaczek z różnych krajów słowiańskich (Bułgarii, Chorwacji, Serbii, Słowenii, Rosji) i niesłowiańskich (USA, Szwajcarii). Refleksją objęte zostały niemal wszystkie kultury słowiańskie w szerokim spektrum czasowym i historycznym: od okresu średniowiecza (Svetlana Tomin i Nataša Polovina), przez renesans dubrownicki (Jelena Bakić), literaturę XIX stulecia (Tanja Badalić) i przełomu XIX i XX wieku (Marcin Filipowicz, Albena Vacheva, Svetlana Tomić, Sibelan E.S. Forrester), dalej okresu międzywojennego (Anna Kurowicka, Ewa Serafin, Ewa Wróblewska-Trochimiuk) aż po współczesność (Renata Jambrešić Kirin, Lada Čale Feldman, Natka Badurina, Biljana Dojčinović, Milena Kirova, Ursula Stohler, Ewa Kraskowska, Arleta Galant, Agnieszka Czyżak, Ewa Komisaruk, Mateusz Świetlicki, Tatiana Busygina-Wojtas, Marinko Zekić). Ze szczególną radością należy powitać w numerze teksty dwóch redakterek poprzednich książek spod znaku slawistyki i gender – Sibelan Forrester i Ewy Kraskowskiej. Planowana ciągłość międzykulturowego aktywnego dialogu w badaniach genderowych oraz wielość punktów widzenia została zatem, mam nadzieję, zachowana.

Teksty zamieszczone w tym numerze prowadzą do kilku wniosków. Po pierwsze, widać, że formuła badań genderowych prowadzonych obecnie przez slawistki i slawistów w trzeciej dekadzie nie wyczerpała swych możliwości i – choć ulega przekształceniom – nadal jest atrakcyjna oraz wnosi do badań odświeżające spojrzenie. Z zamieszczonych w numerze artykułów wynika, że wciąż jeszcze istnieje silna więź z teoriami zachodnimi i autorki oraz autorzy czerpią z nich inspiracje, artykułując jednocześnie coraz mocniej samoświadomą myśl, iż wytwarzanie i aplikowanie własnych teorii jest procesem koniecznym, choć wymagającym czasu.

Po drugie, widać jednak wyraźne kierunki poszukiwania sieci alternatywnych powiązań w produkcji własnej wiedzy w badaniach genderowych. Możemy chyba nawet zacząć mówić o nowej geopolityce wiedzy. Pisze o tym w swoim tekście, gęstym i kluczowym dla tego numeru, chorwacka badaczka Renata Jambrešić Kirin, pokazując, w jaki sposób badania genderowe kilku ostatnich lat, wzbogacone o perspektywę postkolonialną oraz transnarodowy feminizm, inspirują słowiańskie badaczki i prowadzą do ciekawych poszukiwań w kontekście kobiecych doświadczeń postkomunizmu. Na przykładzie trzech teoretyczek, a jednocześnie aktywistek: Rosjanki Madiny Tłostanowej, Chorwatki Biljany Kašić oraz Słowenki Mariny Gržinić, autorka pokazuje, w jaki sposób wyraża się z ich strony niezgoda na intelektualny kolonializm oraz jakie aktualnie zachodzą przesunięcia i ruchy tektoniczne w sposobach myślenia o zagadnieniach płci. Jambrešić Kirin wskazuje na zasadnicze zmiany. Szansę dla wspólnej aktywności widzi w zintensyfikowaniu kontaktów także między Drugim i Trzecim Światem (w duchu feminizmu tzw. trzeciej fali). Współpraca transnarodowa z krajami rozwijającymi się, zwanymi też Globalnym Południem, jawi się nie tylko jako godne skonceptualizowania wyzwanie teoretyczne, ale również jako praktyczna szansa na odłączenie (*delinking*) od paradygmatu zachodnich idei oświeceniowych (Tłostanowa), na zintensyfikowaną mobilizację głosu kobiet w procesie naruszania dominującego porządku poprzez tworzenie aktywnego przeciwdyskursu (Kašić) czy na dekolonizację wiedzy, odcięcie się od kulturowego rasizmu i na pokazywanie zjawisk biopolityki kobiecej pamięci oraz nekropolityki zinstytucjonalizowanej historii (Gržinić). Ten tekst uwrażliwia także na problem teorii, która, by była mocna, musi się rozwijać poprzez otwarty dialog międzykulturowy i praktykę aktywizmu. Jambrešić Kirin pokazuje

zwiększający się dystans wobec syndromu misji feministek zachodnich, które przez długi czas usiłowały zdominować lokalne, (pół)peryferyjne słowiańskie feminizmy. Podkreśla też istotną rolę Dubrownika jako centrum na światowej mapie akademickiego feminizmu i badań genderowych. Tam, na słowiańskim Południu, co roku organizowane są spotkania feministek i aktywistek ze Wschodu i Zachodu, Północy i Południa. Tam też – właśnie z inicjatywy chorwackich badaczek – dochodzi do partnerskiego dialogu w duchu etyki współpracy i weryfikowany jest na bieżąco dyskursywny uniwersalizm (a także partykularyzm) zachodniej Akademii.

Kolejny innowacyjny impuls dla współczesnej słowiańskiej sceny genderowej płynie z tekstu serbskiej badaczki Biljany Dojčinović. Wskazuje ona na osiągnięcia najnowszych technologii w ramach humanistyki cyfrowej, które w połączeniu z badaniami genderowymi dają szansę na wprowadzenie w slawistycę nowej jakości. Tworzenie internetowych baz danych z otwartym dostępem, digitalizacja tekstów, wizualizacja i umiędzynarodowienie badań w Internecie poprzez tworzenie haseł także w wersji anglojęzycznej, tworzenie czasopism naukowych *online* jako dostępnego forum dla kształtowania i usieciowienia szerokiego dyskursu wokół teorii i praktyki feminizmu – to tylko niektóre z istotnych elementów wspierających nowe, pozbawione hierarchizacji podejście do kanonu, gatunku, współpracy w systemie otwartej struktury, na jakie autorka zwraca uwagę. Badaczka pokazuje, jak nowe możliwości teoretyczne zastosować w praktyce na przykładzie prowadzonego przez siebie w latach 2011–2016 na Uniwersytecie Belgradzkim projektu Knjiženstvo, innowacyjnego i pod wieloma względami unikatowego w kontekście słowiańskim².

Po trzecie, widzimy w ostatnich dwudziestu latach duże zainteresowanie badaniami genderowymi ze strony teatrologii. Pokazują to teksty chorwackich badaczek zamieszczone w tym tomie. Natka Badurina przedstawia ewolucję feministycznej teatrologii w Chorwacji: od jej powiązań z europejską matrycą aż do etapu wypracowania własnej myśli teatrologicznej i odejścia od teorii na rzecz performatyki oraz większego scenicznego aktywizmu. Praktykowanie teorii w działaniu poprzez zwiększenie

---

²W tym kontekście warto też przypomnieć digitalny *Wielkopolski Słownik Pisarek*, realizowany na UAM w ramach projektu Kobiety i Wielkopolska przez Pracownię Krytyki Feministycznej, a obecnie Międzywydziałowe Centrum Badania Płci Kulturowej i Tożsamości (prowadzonego przez Ewę Kraskowską i Agnieszkę Gajewską).

aktywizmu wyeksponowane jest zresztą jako znak czasu także w innych tekstach zamieszczonych w niniejszym numerze. Lada Čale Feldman zwraca uwagę na konieczność wytyczenia nowej ścieżki w krytyce feministycznej: w połączeniu jej ze studiami teatrologicznymi oraz badaniami archiwalnymi (*archival studies*) widzi nowe pole eksploracji w chorwackiej teatrologii feministycznej. Na przykładzie ról aktorskich Nevy Rošić pokazuje, w jaki sposób można budować procedury archiwizacji ulotnych tekstów kultury, takich jak gra sceniczna aktorek. Wskazuje też na archiwum jako na technologię produkowania znaczenia i władzy. Rolę archiwum w badaniach genderowych i wykorzystaniu go jako kapitału kulturowego w badaniach nad płcią w polu literatury serbskiej, zwłaszcza w rekonstruowaniu przeszłości, opisuje Svetlana Tomić. Podkreśla ona konieczność wykorzystania zdobyczy humanistyki cyfrowej do tych celów. Widać zatem, że jest to obecnie jeden z kierunków w rozwoju slawistycznych badań genderowych w połączeniu z postulatami digitalizacji i tworzenia baz danych, których konieczność sugeruje wspomniana wcześniej Dojčinović.

Dwa kolejne teksty sygnalizują, jak ważne dla slawistyki stają się badania spod znaku LGBT. Pierwszy z nich, Katji Mihurko Poniž, szkicuje krótką historię kształtowania się podmiotowości kobiet w literaturze słoweńskiej, ze szczególnym uwzględnieniem literatury lesbijskiej. Drugi, napisany przez Mateusza Świetlickiego, jako jedyny w numerze pokazuje też konstrukcje męskości (hegemonialnej oraz zniewieściałej) w najnowszej literaturze ukraińskiej powstałej w okresie transformacji postkomunistycznej. Poddając analizie zjawisko homofobii czy wręcz homohisterii, mizoginii i seksizmu w prozie Serhija Żadana, pisarza ukraińskiego należącego do głównego nurtu, Świetlicki korzysta z narzędzi genderowych wypracowanych w ramach studiów maskulinistycznych.

Po czwarte, równie ciekawe jest podjęte w kilku tekstach zjawisko zagrażające ostatnio rozwojowi badań feministycznych. Problem *backlashu* po słowiańsku, czyli antygenderowego kontruuderzenia, do którego doszło w kilku krajach ze strony konserwatywnych środowisk prawicowych i katolicko-narodowych, co jest efektem procesów repatriarchalizacji społeczeństw, staje się przedmiotem opisu i polemicznej reakcji w tekście Ewy Kraskowskiej. Omawia ona zjawisko hysterii wobec tzw. ideologii gender obecne w polskiej przestrzeni w fazie ostrej w latach 2013–2014, a obecnie

przechodzące w stadium pelzające³. Swoje refleksje Kraskowska snuje jednak nie tylko na polskim przykładzie, lecz zestawia je z kontekstem chorwackim i podobną w charakterze nagonką na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku na tzw. czarownice z Rio, czołowe chorwackie intelektualistki i feministki, zmarginalizowane i na lata wyrugowane z życia publicznego. Na problem *backlashu* zwracają również uwagę Natka Badurina i Renata Jambrešić Kirin.

Fascynujący, choć bardzo złożony, a w slawistyce dotąd niemal nieobecny problem badań genderowych wśród postjugosłowiańskich muzułmanek prezentuje recenzja Marinka Zekicia. Na marginesie lektury pionierskiego studium wydanego pod redakcją Zilki Spahić-Šiljak w Sarajewie w 2012 roku pokazuje Zekić nowe możliwości w analizie peryferyjnego islamu na Bałkanach (w Bośni i Hercegowinie i w Kosowie) oraz roli kobiet w jego obrębie (notabene różniącego się znacznie od dominującego w krajach arabskomuzułmańskich czy islamu imigrantek w Europie i USA). Autor wskazuje przy tym na konieczność feministycznej i genderowej analizy tego materiału oraz zerwania ze stereotypowym i monolitycznym myśleniem, także w obrębie samej slawistyki genderowej.

Teksty zgromadzone w numerze pokazują, że również strategia *case study* w obrębie badań genderowych jest nadal produktywna. W odniesieniu do epok dawniejszych zastosował ją duet autorski – Svetlana Tomin i Nataša Polovina. Badaczki analizują autobiograficzne dokumenty serbskiej władczyni z okresu średniowiecza – księżnej Milicy. Jelena Bakić natomiast prezentuje pisarstwo dubrownickiej szesnastowiecznej autorki Marii Gondoli, występującej w obronie praw kobiet. Słoweńska badaczka młodszego pokolenia, Tanja Badalič, ukazuje twórczość Pavliny Pajk i wpływ George Sand na twórczość tej słoweńskiej pisarki. Z zakresu

---

³ Życie społeczno-polityczne jednak na bieżąco dopisuje nowe aneksy do zjawiska *backlashu* w obszarze słowiańskim, który łatwo może przechodzić z jednego stadium w drugie. Mam na myśli powracający od jesieni 2016 roku w Sejmie RP spór wokół bezwzględnie zaostrzenia ustawy aborcyjnej ze strony środowisk prawicowych w Polsce, ale przede wszystkim masową, choć spontanicznie zorganizowaną, akcją Polek pod hasłem #czarnyprotest. Zwłaszcza manifestacje 3.10.2016 pokazały solidarność i sprawczość kobiet; wydarzenia odbiły się echem w Europie i na świecie, a wyrazy poparcia popłynęły też z krajów słowiańskich – np. Belgradu, Zagrzebia, Sarajewa, Pragi, Bratysławy. Na pewno stanowi to nowy materiał do badań genderowych w polskiej przestrzeni – zarówno w wymiarze zaangażowanej praktyki, jak i być może nowej refleksji teoretycznej.

studiów bohemistycznych znajdziemy w numerze dwa teksty: Marcina Filipowicza, który z pozycji feministycznej teorii autobiografii analizuje relację córka–ojciec i mąż–żona w dzienniku czeskiej historyczki Renáty Tyršovej, oraz artykuł szwajcarskiej slawistki Ursuli Stohler, która z perspektywy studiów kulturowych oraz doświadczenia socjalizmu i transformacji ustrojowej poddaje analizie teksty czeskiej pisarki Lenki Procházkovej. Artykuły z zakresu bułgarskich badań genderowych poruszają z jednej strony zagadnienie kulturotwórczej i emancypacyjnej roli czasopism w okresie modernizacji społeczeństwa na początku XX wieku (Albena Vacheva), z drugiej zaś – sprawy rozwoju feminizmu na uczelniach w krajach postkomunistycznych po 1989 roku i walkę o alternatywny kanon dla pisarek (Milena Kirova). Ruscystyczne badania pokazują w naszym numerze zainteresowanie przede wszystkim XX wiekiem. Genderowym i nie do końca wykorzystanym odczytaniem rosyjskiej poezji kobiecego autorstwa okresu Srebrnego Wieku zajęła się amerykańska slawistka Sibelan E.S. Forrester, która upomina się o przebadanie twórczości zapomnianych poprzedniczek Anny Achmatowej i Mariny Cwietajewej. Ewa Komisaruk zaś przybliżyła mało jeszcze znany, bo opublikowany dopiero w 2011 roku, dziennik czasów wojennego oblężenia Leningradu autorstwa rosyjskiej pisarki Olgi Bergholc. W obu przypadkach mamy zatem przykład uzupełniania luk w badaniach genderowych oraz nowej cyrkulacji tekstów po latach. Z kolei Tatiana Busygina-Wojtas z antropologicznego i socjologicznego punktu widzenia dokonała analizy mechanizmów adaptacji międzykulturowych w małżeństwach mieszanych polsko-rosyjskich, co pokazało jeszcze jeden wymiar współczesnego dyskursu płci, władzy i kontroli.

W prezentowanym numerze znalazły się też przybliżenia i reinterpretacje wielu zjawisk. Tekst tria autorskiego – Anny Kurowickiej, Ewy Serafin i Ewy Wróblewskiej-Trochimiuk aktualizuje sprawę Rity Gorgonowej, przedstawiając tę postać w kluczu egzotykcji obcej (Jugosłowianki). Artykuł Arlety Galant opisuje strategie prowincjonalizowania feminizmu i studiów genderowych w polskich badaniach. Szkicując relacje na linii feminizm–regionalizm–lokalne doświadczenie–globalna rzeczywistość, autorka z jednej strony pokazuje niezbędność zachodnich teorii jako kontekstu, ale z drugiej dostrzega ich nieadekwatność wobec lokalnych tradycji literackich i kulturowych. W kręgu badań polonistycznych znalazł się też temat tanatologiczny w analizie Agnieszki Czyżak – genderowa lektura

dwóch narracji (kobiecej u Ingi Iwasiów i męskiej u Aleksandra Jurewicza) o autobiograficznym wyrażaniu żaloby i smutku.

Widać zatem, że zastosowanie feministycznych teorii oraz kategorii gender do badania i nowego odczytywania słowiańskiego materiału kulturowego pokazuje dużą różnorodność i znaczną rozpiętość tematów i podejść – od innowacyjnych poszukiwań własnych, przez inspiracje teoriami zachodnimi, aż do interpretacji tekstów i zjawisk. Jeden generalny wniosek wypływający z lektury wszystkich tekstów jest jednak oczywisty. Teorie genderowe na dobre zadomowiły się w słowiańskich i slawistycznych praktykach akademickich. Ich pojawienie się, przekształcenia, rozwój i dojrzewanie wiązać należy ze zmianami politycznymi, społecznymi i kulturowymi doby najnowszej, dla których płęć kulturowa jest jedną z ważniejszych kategorii opisu. Wciąż jednak trwa poszukiwanie zrównoważonego podejścia oraz proces wypracowywania autonomicznej perspektywy, w której kluczową rolę odgrywać ma międzykulturowy dialog i transnarodowa oraz transkulturowa sieć powiązań.

Magdalena Koch

Literatura

- Chester P., Forrester S. (red.), 1996, *Engendering Slavic Literatures*, Bloomington.
- Domańska E., 2010, *Jakiej metodologii potrzebuje współczesna humanistyka?*, „Teksty Drugie” nr 12, s. 45–55.
- Kraskowska E. (red.), 2005, *Literatury słowiańskie po roku 1989. Nowe zjawiska, tendencje, perspektywy*, t. 2, *Feminizm*, Warszawa 2005.
- Slapšak S., 2005, *Feminizm i pisarstwo kobiet na polu minowym: paradygmat jugosłowiański i postjugosłowiański w perspektywie synchronicznej i diachronicznej*, przeł. E. Kraskowska, w: *Literatury słowiańskie po roku 1989. Nowe zjawiska, tendencje perspektywy*, t. 2, *Feminizm*, red. E. Kraskowska, Warszawa, s. 137–175.
- Slapšak S., Blagojević J., Kolozova K. (red.), 2006, *Gender and Identity. Theories from and/or on Southeastern Europe*, Belgrade.